

ZEHRA ALISPAHIĆ
(Sarajevo)

PRIJEDLOZI U ARAPSKOM JEZIKU
KAO RASKRIVATELJI NOVIH
SEMANTIČKIH POTENCIJALA

Sažetak

Prijedlozi u arapskom jeziku pripadaju skupini značenjskih čestica, ili riječi koje, barem prema tradicionalnim arapskim gramatičarskim školama, nemaju vlastiti leksički potencijal, već do izražaja dolaze u datome jezičkom kontekstu. Među dvadeset i tri skupine čestica, oni predstavljaju najaktivniju skupinu, a kao takvi pripadaju grupi aktivnih čestica, odnosno čestica koje imaju rekaciju kakva se realizira na riječi kojoj prethode. Takva pozicija prijedloga ispred imena, reflektira se genitivom imena koji se može manifestirati na eksplicitan ili implicitan način, ili pretpostavljati prema položaju u rečenici.

Iako se prema mišljenju znatnog broja jezikoslovaca, prijedlozima ne odriču određeni leksički potencijali u situacijama kada se posmatraju u kontekstu, značenja im se upotpunjavaju tek nakon vezivanja s imenima i glagolima, a oni pokazuju raznolike mogućnosti nijansiranja semantike glagola koje prate ali i ostavljaju mogućnost njihove semantičke tranzicije. Uloga prijedloga u sferi kur'anske poetike je zadivljujuća.

Opća zapažanja koja se odnose na leksička značenja prijedloga u arapskom jeziku upućuju na slijedeće: arapski prijedlozi su višeznačni; različiti prijedlozi dijele zajednička značenja što im omogućuje da u određenom kontekstu budu uzajamno zamjenljivi; svaki prijedlog je prepoznatljiv po jednom (primarnom) značenju ali može imati i brojna druga sekundarna značenja; značenje glagola koje prate prijedlozi u arapskom jeziku u većini slučajeva kompatibilno je značenju prijedloga; promjena u značenju baznog glagola rezultira promjenu prijedloga ili njegovoga baznog značenja koje ga prati. Osam je najfrekventnijih izvornih prijedloga koji ostvaruju čvrstu vezu sa glagolima i koji se pojavljuju u

Kur'anu, koji je bio i korpus našeg istraživanja a oni su bili i predmet naše pažnje u ovome radu – to su: *حتى، ل، ب، في، على، عن، إلى، من*.

Iako morfološka, sintaksička i leksička obilježja prijedloga koja nalazimo u brojnim gramatikama koje su bile predmet naše pažnje upućuju na prijedloge kao drugostepene ili sekundarne dijelove rečenice njihova suštinska uloga je suprotstavljena tome jer prijedlozi predstavljaju živi dio jezika i aktivno utiču na bogaćenje jezičkog potencijala. Činjenica da prijedlozi imaju značajan udio u produkciji novih značenja u arapskom jeziku potvrđuje da oni nisu do kraja lišeni svojih semantičkih potencijala.

Ključne riječi: prijedlozi, glagoli, veza, arapski jezik, značenje.

UVOD

Pionirski autorski rad o prijedlozima u arapskom jeziku na stranicama Priloga za orijentalnu filologiju potpisao je dr. Šaćir Sikirić još 1962. godine. Nešto mlađi arabisti, poput Mustafe Jahića, Mejre Softić i Amre Mulović, ovu temu su tretirali parcijalno kroz svoje magistarske i doktorske teze i kroz obradu rukopisa Mustafe Ejubovića Šejh Juje i Ibrahima Opijača koji su u svojim gramatikama posebna poglavlja posvetili prijedlozima u arapskom jeziku.¹ Ovaj rad kao prirodan nastavak već istraženog donosi i neke novine na polju semantike prijedloga i njihove uloge u raskrivanju drugih semantičkih potencijala arapskog jezika kroz primjere iz Časnog Kur'ana.

Prijedlozi u arapskom jeziku *hurūf al-ğarr* (partikule povlačenja), *al-hurūf al-ğārra* (partikule koje za sobom vuku), *hurūf al-idāfa* (partikule pripajanja), predstavljaju jednu od dvadeset i tri vrste partikula, imajući u vidu značenja koja se njima izriču u riječima kakve dolaze poslije njih. To su nepromjenljive, nesamostalne i pomoćne riječi koje imena iza sebe dovode u razne odnose prema drugim riječima u rečenici.² Prijedlozi pripadaju skupini *značenjskih partikula* (*hurūf al-ma'ānī*), koje nemaju vlastiti leksički potencijal,³ već do izražaja dolaze u konkretnom jezičkom kontekstu.

¹ O prijedlozima u arapskom jeziku pisao je Šaćir Sikirić u *POF-u*, Sv. III-IV, Sarajevo, 1953, 553-574 u radu pod naslovom "Sintaksičke funkcije arapskih prijedloga", Teufik Muftić u *Gramatici arapskog jezika*, IK Ljiljan, Sarajevo, 1999, 343-346 u poglavlju pod naslovom *Prijedlozi (propozicije)*, Mustafa Jahić u knjizi *Arapska gramatika u djelu al-Fawā'id al-'abdiyya Mustafe Ejubovića*, Sarajevo, 2007, 581-614, Mejra Softić u knjizi *Kompedij arapske sintakse Ibrahima Opijača Mostarca*, Islamska pedagoška akademija u Zenici, Zenica, 2002, 110-119, i Amra Mulović u knjizi *Arapska gramatička tradicija u Bosni, Šejh Jujo o regensu*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2012, 33-66.

² Teufik Muftić, *Gramatika arapskog jezika*, IK Ljiljan, Sarajevo, 1999, 343.

³ Ovu tvrdnju neki arapski jezikoslovci uzimaju sa rezervom tvrdeći da prijedlozi, ipak, imaju svoje leksičko značenje.

Među partikulama u arapskom jeziku, prijedlozi predstavljaju najaktivniju i najživlju skupinu riječi. Oni pripadaju skupini efektivnih ili aktivnih partikula, odnosno *partikula koje imaju rekciju* (*al-hurūf al-‘āmila*) koja se realizira na riječi kojoj prethode. Prijedlozi su definirani kao imenske partikule, budući da se sintaksički i semantički određuju u rečenici i kao takve dolaze ispred imena u svojstvu regensa. Takva pozicija prijedloga ispred imena, reflektira se genitivom imena koji se može manifestirati na eksplicitan ili implicitan način, ili pretpostavljati prema položaju u rečenici.⁴ Prijedlozi koji u arapskom jeziku dolaze prije imena u najširem značenju riječi, grade specifičnu sintaksičku strukturu koja se u arapskoj gramatičarskoj tradiciji zove *prijedloška konstrukcija* (*ḡārr wa maḡrūr*) ili *kvazi-rečenica* (*šibh al-ḡumla*).

Odnosi na koje ukazuju prijedlozi u arapskom jeziku mnogobrojni su, a često jedan prijedlog označava više njih, pa se mogu međusobno razlikovati na osnovu konteksta u kojem stoje. I arapski prijedlozi u svojoj biti izražavaju različite aspekte dimenzionalnih i nedimenzionalnih značenja koja su veoma razučena a ponekad i brojčano kompleksna.⁵

Većina tradicionalnih arapskih gramatika navodi podatak da u arapskom jeziku ima dvadeset prijedloga: وَ, لَ, كَ, فِي, عَلَى, عَنْ, إِلَى, مِنْ, بِ (za zakletvu), ۛ (za zakletvu), لَعَلَّ ۛ مَتَى, كَيْ, حَاشَا, عَدَا, خَلَا, حَتَّى, رَبُّ, مُنْذُ, مُنْذُ ۛ. Odstupanja od ovakvog stava najčešće se vezuju za prijedloge لَعَلَّ ۛ مَتَى, كَيْ, koje neki gramatičari ne ubrajaju u prijedloge, budući da je njihova upotreba kao prijedloga iznimno rijetka, ili je vezana za neka dijalekatska područja.⁷ Dileme su prisutne i kod prijedloga خَلَا, عَدَا, حَاشَا, koji su po mišljenju jednog broja gramatičara glagoli, iako ih drugi svrstavaju u prijedloge. Kao partikule za izuzimanje, neki ih obrađuju u okviru glagola, a neki u okviru prijedloga.

Postoje i neki drugi prijedlozi koji su ponekad bili predmet polemike gramatičara. Ističemo prijedlog لَوْلَا koji se kao prijedlog javlja isključivo sa spojenim zamjenicama.⁸

⁴ Tri su situacije u kojima riječ obavezno stoji u genitivu: u poziciji nakon prijedloga, kao *muḏāf ilayh* u okviru *genitivne konstrukcije* i u slučaju *atributa* (*al-na‘t*) koji prati riječ zatečenu u genitivu. Eksplicitni i implicitni način izražavanja genitiva i njegovo pretpostavljanje prema položaju u rečenici, primjećujemo u slijedećim primjerima: ‘*Udu ilā al-bayti; Ašraftu ‘alā al-wādī; I‘tarafa al-muttahamu bi mā nusiba ilayhi.*

⁵ Vidjeti više u: Ivo Pranjković, *Druga hrvatska skladnja – Sintaktičke rasprave*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2001, 7-36.

⁶ Muḡammad As‘ad al-Nādirī, *Naḡw al-luḡa al-‘arabiyya*, Al-Maktaba al-‘ašriyya, drugo izdanje, Bejrut, 1418/1997, 749; Muštafā al-Ġalāyīnī, *Ġāmi‘ al-durūs al-‘arabiyya*, I, Al-Maktaba al-‘ašriyya, Bejrut, 2005, 522; ‘Abbās Ḥasan, *Al-Naḡw al-wāfi*, II, Dār al-ma‘ārif, Kairo, 2007, 431.

⁷ Dijalekat plemena Ḥuḏayl i ‘Uqayl prema: M. al-Ġalāyīnī, op. cit., III, Al-Maktaba al-‘ašriyya, Bejrut, 2005, 52; Abū al-Qāsīm Maḡmūd ibn ‘Umar al-Zamaḡšarī, *Al-Mufaššal fī ‘ilm al-luḡa*, Dār ihyā‘ al-‘ulūm, Bejrut, 1990, 337.

⁸ ‘A. Ḥasan, op. cit. 452.

Tokom istraživanja naišli smo na brojne podjele prijedloga. Zbog ograničenog prostora zadržat ćemo se samo na podjeli prijedloga koja se odnosi na njihov semantički aspekt (nepotpunost značenja) u kontekstu ostvarivanja semantičkih funkcija i veze u rečenici. Tako se prijedlozi dijele na *izvorne* (*ḥurūf al-ḡarr al-ašliyya*), *redundantne* (*ḥurūf al-ḡarr al-zā'ida*) i *poluredundantne* (*ḥurūf al-ḡarr al-šabih bi al-zā'ida*).

Izvorni prijedlozi daju posve novi kvalitet i značenje iskazu, odnosno rečenici u kojoj se nađu. Uvjet za to je postojanje tri ključna elementa: *regensa* (*al-āmil*), *izvornog prijedloga* (*ḥarf al-ḡarr al-ašliyya*) i *imena u genitivu* (*al-maḡrūr*). Spajajući regens (*al-āmil*) s imenom u genitivu (*al-maḡrūr*) i izvorni prijedlozi predstavljaju dio nezaobilaznog semantičkog trougla čija je konačna rezultanta *semantička veza* (*ma'nā t-ta'lluq*).

U ovako uspostavljenoj semantičkoj vezi prijedlozi koje smo naveli kao pomoćne i nepuno značne riječi, ipak, nijansiraju i utječu na značenje iskaza koji se prezentira. Ostvarujući semantičku vezu sa svojim regensom, izvorni prijedlog postaje prijemnica između regensa i imena u genitivu, dajući na taj način značenju regensa novo sekundarno značenje. Odsustvo bilo kojeg elementa iz spomenutog trougla može poremetiti semantičku ravnotežu.⁹ Ta semantička ravnoteža je jedino moguća uz prisustvo izvornih prijedloga i prijedložnih konstrukcija koje imaju svoje regense.

Izvorni ili pravi prijedlozi u arapskom jeziku su: *عَنْ*, *عَلَيْ*, *كَ*, *فِي*, *عَلَى*, *وَ*, *عَلَى*, *مَتَى* i *كَيْ*, *حَتَّى*, *مُنْذُ*, *مُدَّ*, *تَ* (za zakletvu), *إِلَى*, *مِنْ*, *بِ*, *مَتَى*.¹⁰

Redundantni prijedlozi ne daju novi kvalitet iskazu ili rečenici u kojoj se nađu. U sklopu upotrebe ovih prijedloga ne postoji nezaobilazni semantički trougao sačinjen od regensa, prijedloga i imena u genitivu kojim se realizira semantička veza. Dependent se formalno nalazi u genitivu, a prema položaju (*maḥallan*) može biti i u nominativu i u akuzativu. Osnovna funkcija redundantnih prijedloga je pojačavanje osnovnog sadržaja iskaza ili rečenice.¹¹

Redundantni prijedlozi su: *كَ*, *لِ*, *بِ*, *مِنْ*. Ukoliko se ne koriste kao redundantni, oni obavljaju funkciju izvornih prijedloga,¹² što znači da u zavisnosti od konteksta mogu biti i izvorni i redundantni. Brojni su i ajeti u kojima uočavamo prijedloge koji su po formi redundantni, ali je njihov efekat koroborativne prirode. Prirodno, jer u Kur'anu ne može biti ništa redundantno. Odgovarajući primjer iz Kur'ana navodimo

⁹ Izostavljanje izvornih prijedloga zasebna je tema kojoj u ovom radu zbog ograničenog prostora ne možemo posvetiti više pažnje.

¹⁰ Prijedlozi pored kojih je oznaka * ponekad se javljaju i kao redundantni.

¹¹ M. al-Ġalāyīnī, op. cit., I, 543.

¹² M. A. al-Nādirī, op. cit. 750.

prema djelu Muṣṭafe al-Ġalāyīnija:¹³ أَيْسَ كَمَثَلِهِ شَيْءٌ /Al-Šūrā, 11/ *Niko nije kao On* (istoznačno je: وَأَيْسَ مِثْلَهُ شَيْءٌ, a redundantan u ajetu je prijedlog كَ).

Poluredundantni prijedlozi slični su i izvornim i redundantnim. Poput izvornih, oni uvode novo značenje u rečenici ili iskazu. Zahtijevaju dependent u genitivu i ne mogu se elidirati, jer bi rečenica izgubila značenje, a poput redundantnih ne ostvaruju semantičku vezu sa regensom niti služe nijansiranju ili dopunjavanju značenja. Za razliku od redundantnih koji se nalaze u funkciji koroboracije, poluredundantni prijedlozi donose posve novo, neovisno značenje.¹⁴ U skladu sa različitim uglovima pristupa ovoj pojavi, u ovu skupinu se mogu svrstati prijedlozi حَاشًا، خَلَا، عَدَا، لَعَلَّ، رَبُّ.

Ovdje treba napomenuti da prijedloge حَاشًا، خَلَا، عَدَا jedan broj gramatičara svrstava u izvorne.¹⁵ Budući da se prijedlog لَعَلَّ vezuje više za dijalekatsku upotrebu, preostaje nam da zaključimo kako je prijedlog رَبُّ pravi poluredundantni prijedlog.

ZNAČENJE PRIJEDLOGA U ARAPSKOM JEZIKU I ASPEKTI UPOTREBE

Iako smo u brojnim izvorima koji su nam bili na raspolaganju konstatirali da su prijedlozi nepromjenljive, nesamostalne i pomoćne riječi koje imena iza sebe dovode u razne odnose prema drugim riječima u rečenici, te da se radi o partikulama značenja koje nemaju vlastiti leksički potencijal, nego on do izražaja dolazi u datome jezičkom kontekstu ipak se prijedlozima ne odriče jedan stupanj leksičkog značenja koje zadržavaju i kada se nađu unutar iskaza.

Opća zapažanja koja se odnose na leksička značenja prijedloga u arapskom jeziku upućuju na slijedeće: arapski prijedlozi su višeznačni (prijedlog لَ، npr., pomaže u izricanju dvadeset i dva značenja); različiti prijedlozi dijele zajednička značenja, kao kad se radi o *dosezanju cilja* (*intihā' al-ġāya*) koje se može iskazati pomoću prijedloga إِلَى، فِي، عَنِّي، مِنْ، što im omogućuje da u određenom kontekstu budu uzajamno zamjenljivi; svaki prijedlog je prepoznatljiv po jednom (primarnom) značenju (prijedlog مِنْ، npr., označava *ishodište* ili *početak prostorne distance*, ali može imati i brojna druga sekundarna značenja; značenje glagola koje prate prijedlozi u arapskom jeziku kompatibilno je značenju prijedloga (glagoli kretanja i prebacivanja sa jednog mjesta na drugo, npr., kompatibilni su sa prijedlozima إِلَى، مِنْ koji upućuju na stizanje do prostornog ili vremenskog cilja, na dosezanje određene tačke u prostoru i vremenu,

¹³ M. al-Ġalāyīnī, op. cit., I, 544-547.

¹⁴ 'A. Hasan, op. cit. 452-453.

¹⁵ M. A. al-Nādirī, op. cit. 751.

odnosno na konkretno ili apstraktno udaljavanje od lokalizatora); promjena u značenju baznog glagola rezultira promjenu prijedloga ili njegovoga baznog značenja koje ga prati.

Pregled značenja arapskih prijedloga upućuje na zaključak da arapski prijedlozi, baš kao i prijedlozi u većini indoevropskih jezika, označavaju najprije prostorne i vremenske odnose, a potom i apstraktna značenja koja se najčešće tiču logičkih i figurativnih odnosa modalnosti, instrumentalnosti, ekskluzivnosti, partitivnosti, kauzalnosti, socijativnosti, itd. Imajući uvidu prirodu ovoga rada fokusirat ćemo se samo na izvorne prijedloge: *وَ* (za zakletvu), *ذَ* (za zakletvu), *عَلَى*, *عَنْ*, *إِلَى*, *مِنْ*, *بِ* (za zakletvu), *مَعَى*, *مَعِي* i *كَيْ*, *حَتَّى*, *مُنْذُ*, *مُنْذُ*, *مُنْذُ*, čija je upotreba u tekstu Kur'ana najizraženija.

Nismo tretirati prijedloga *وَ* i *ذَ* (za zakletvu) te *كَيْ* i *مَعَى*, budući da se oni ne vezuju za glagole, kao i prijedloge *مُنْذُ* i *مُنْذُ*, zbog toga što se ne navode u Kur'anu. Imajući u vidu činjenicu da redundantni i poluredundantni prijedlozi *لَعَلَّ*¹⁶ i *عَدَا*, *خَلَا*, *حَاشَا*, *زُبَّ* ne zahtijevaju regens, a da se u središtu našeg istraživanja nalazi glagol kao regens, oni, također nisu bili predmet našeg daljeg posmatranja.

Osam je najfrekventnijih izvornih prijedloga koji ostvaruju čvrstu vezu sa glagolima i koji se pojavljuju u Kur'anu, a oni su bili i predmet naše pažnje a to su: *حَتَّى* i *مِنْ*, *إِلَى*, *عَنْ*, *عَلَى*, *فِي*, *بِ*, *لَ*. Prema studiji doktora Muḥammada 'Alīja al-Ḥalāwīja o najraširenijim konstrukcijama u arapskom jeziku, najzastupljeniji prijedlozi su: *إِلَى*, *عَلَى*, *بِ*, *مِنْ*, *فِي*.¹⁷ Kad je u pitanju tekst Kur'ana, zanimljivom se čini i statistika frekventnosti izvornih prijedloga: najčešće korišten je prijedlog *لَ* (3.656 puta). Slijedi ga prijedlog *مِنْ* (3.221 put), zatim prijedlog *بِ* (2.538 puta) pa prijedlog *فِي* (1692 puta) pa prijedlog *عَلَى* (1.439 puta) pa prijedlog *إِلَى* (737 puta) i prijedlog *عَنْ* (464 puta).¹⁸

Najčešća značenja izvornih arapskih prijedloga su: početak neke prostorne ili vremenske distance (*ibtidā' al-ġāya fī al-makān aw fī al-zamān*); stizanje ili dosezanje nekoga prostornog ili vremenskog cilja (*intihā' al-ġāya al-makāniyya aw al-zamāniyya*); idejno ili fizičko prevazilaženje, ablativna lokativnost (*al-muḡāwaza*); odstupanje ili udaljavanje (*al-b'ud*); stvarno ili metaforično uzdizanje, supralokativ-

¹⁶ Već smo naglasili da je konsenzus oko poluredundantnih prijedloga postignut jedino za prijedlog *rubba*, dok se ostali ponekad svrstavaju i u izvorne.

¹⁷ Maḥmud Ismā'īl 'Ammar, *Al-Aḥṭā' al-šā'i'a fī 'isti'mālāt ḥurūf al-ġarr*, Dar 'ālem al-kutub, Rijad, 1998, 40.

¹⁸ Ismā'īl 'Umāyra i Abdulhamīd Muṣṭafā al-Sayyid, *Mu'ḡam al-adawāt wa al-ḍamā'ir fī al-Qur'ān al-Karīm*, Mu'assasat al-risālāt, drugo izdanje, Kairo, 1988, u: Ibrahim Dusūqī, *Al-Maḡāl al-dalālī li al-fi'l wa ma'ānā ḥarf al-ġarr al-muṣāḥib laḥū*, Dār Ḡarīb, Kairo, 2008, 68., i statistike autora ovoga teksta.

nost (*al-isti 'lā' al-ḥaḳīqī aw al-maḡāzī*); priloško (*al-ẓarfīyya*); semantička spojenost ili kontakt (*al-ilṣāq al-ma 'nawī*); traženje pomoći, sredstvo (*al-isti 'āna*); združenost, komitativnost (*al-muṣāḥaba*); uzročnost (*as-sababiyya*); prijelaznost (*al-ta 'diya*); partitivnost (*al-tab 'īd*); pojašnjenje riječi općenitog značenja (*bayān al-ḡins*); zamjen-sko značenje (*al-badal*); posjedovanje (*al-milk*); polaganje prava na nešto, zasluga (*al-istiḥqāq*); nadležnost (*al-taḥṣīṣ, al-iḥtiṣās*); prividno posjedovanje (*šibh al-milk*); eksplikativnost (*al-tabyīn*); protuvrijednost, naknada (*al- 'iwad - al-muqābala*); ograničavanje (*al-istidrāk*); prekidanje (*al-idrāb*); poništavanje (*al-ibtāl*); razdvajanje (*al-faṣl*); po-ređenje (*al-muqāyasa*); sveobuhvatnost (*al-istiḡrāqiyya*); sužavanje značenja (*al-taḡrīdiyya*); intenzifikacija (*al-ta 'kīd*); intenzifikacija op-ćenitosti (*al-ta 'kīd 'ala al- 'umūm*); općenito specificiranje (*al-tanṣīṣ 'alā al- 'umūm*); zaklinjanje (*al-qasam*); porijeklo, veza (*al-nasab*); izuzimanje (*al-istiṭnā'*); eliminiranje (*al-tanzīh*); saopćavanje, dostav-ljanje (*al-tablīḡ*); postajanje (*al-ṣayrūra*); opseg (*al-ittisā'*); cilj (*al-ḡāya*); svojstvo (*al-ṣifa*); poistovjećivanje (*al-tašbīh*); umanjivnje (*al-taqlīl*); bročano povećavanje (*al-taktīr*) i redundantnost (*al-mazīd*).

PREGLED ZNAČENJA ARAPSKIH PRIJEDLOGA UZ PRIMJERE IZ KUR'ANA KOJI IH ILUSTRUJU¹⁹ i ²⁰

Prijedlog ۳

U pripadajućoj literaturi se navodi trinaest do petnaest njegovih značenja. Mnogovrsna značenja se u primjerima ogledaju kako slijedi:

¹⁹ U ovom pregledu smo pravili usporedbe i koristili iskustva slijedećih autora i nji-hovih radova u poglavljima o prijedlozima: Ibn Hišām al-Anṣārī, *Muḡnī al-labīb 'an kutub al- 'arīb*, I-VII, kritička obrada i komentar: 'Abd al-Laṭīf Muḥammad al-Ḥaṭīb, prvo izdanje, Kuvajt, 1421/2000; Abū al-Qāsim al-Zamaḥṣarī, *Al-Mufaṣṣal fī 'ilm al-luḡa*, Dār ihyā' al- 'ulūm, Bejrut, 1990; Muḥammad 'Abd al-Ḥāliq 'Udayma, *Dirāsāt li uslub al-Qur 'ān al-Karīm*, I-XI, Dār al-Ḥālid, Kairo, 1972; Ḡalāl al-Dīn al-Suyūṭī, *Al-Itqān fī 'ulūm al-Qur 'ān*, I-IV, kritička obrada: Muḥammad Abū al-Faḍl Ibrāhīm, Maktaba Dār al-turāt, Kairo, b.g.i.; M. A. al-Nādirī, *Naḥw al-luḡa al- 'arabiyya*, Al-Maktaba al- 'aṣriyya, drugo izdanje, Bejrut, 1418/1997; M. al-Ḡalāyīnī, *Ḡāmi' al-durūs al- 'arabiyya*, I, Al-Maktaba al- 'aṣriyya, Bejrut, 2005; 'A. Ḥasan, *Al-Naḥw al-wāfi*, II, Dār al-ma'ārif, Kairo, 2007.

²⁰ Kur'anske primjere prijedloga i genitiviziranog imena i njihov prijevod na bosan-ski jezik kao potvrdu navedenih značenja prijedloga u arapskom jeziku bilježiti ćemo boldom i italikom a napomene o posebnim naravima značenja donosimo u polukružnim zagradama označenim zvjezdicom. Zbog dužine kur'anskih ajeta koji bi značajno produžili ovaj tekst, primjere u kojima se citira prijedloška kon-strukcija ne navodimo u cijelosti nego navodimo samo rečenicu kao dio ajeta u cilju boljeg razumijevanja navedenih značenja.

... يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمْ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ /Al-Baqara, 185/ Allah želi da *vam* olakša, a ne da poteškoće imate – da određeni broj dana ispuniti, i da Allaha veličate zato što vam je ukazao na Pravi put, i da zahvalni budete. (*semantička spojenost);²¹ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ... /Al-Mā'ida, 6/ O vjernici, kad hoćete molitvu obaviti, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite – *a dio glava svojih potarite* – i noge svoje do iza članaka; ...(*stvarna semantička spojenost);²² بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ /U ime Allaha Milostivog Samilosnog (*obraćanje za pomoć); /Al-An'ām, 30/... a i kako će On reći: “E pa iskusite onda patnju *zbog toga što niste vjerovali!*” (*uzročnost); دَهَبَ... /Al-Baqara, 17/ Allah *im oduzme svjetlo* i ostavi ih u mraku, i oni ništa ne vide! (*prelaznost); وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ... /Al-Baqara, 17/ Allah *im oduzme svjetlo* i ostavi ih u mraku, i oni ništa ne vide! (*prelaznost); وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ... /Al-Baqara, 17/ Allah *im oduzme svjetlo* i ostavi ih u mraku, i oni ništa ne vide! (*prelaznost); ... /Āli 'Imrān, 123/ Allah vas je pomogao i *na Bedru* kada ste bili malobrojni ...(*adverbijalnost).

Prijedlog ۚ dolazi uz glagole koji znače: *spojiti, objesiti, uzeti, prihvatiti, mašiti se, proći, započeti, iskusiti, upoznati, skloniti se, vjerovati, poricati, narediti, suditi, kleti se*.²³ Posebna je upotreba prijedloga ۚ sa neprelaznim glagolima, čija semantika upućuje na kretanje, o čemu se može govoriti u posebnim istraživanjima.

Prijedlog مِنْ

Navodi se od osam do petnaest značenja ovog prijedloga, koja potvrđuju primjeri iz Kur'ana: سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَىٰ... /Al-Isrā', 1/ Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo Svoga roba *iz Hrama časnog* u Hram daleki. (*početak prostornog cilja); لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا ۚ لِمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِن أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ... /Al-Tawba, 108/ Ti u njoj nemoj nikada molitvu obaviti! Džamija

²¹ Allah želi olakšanje učiniti vama bliskim, povezati ga sa vama – zato je riječ o semantičkoj blizini i spojenosti.

²² Prema: Galāl al-Dīn al-Suyūṭī, *Al-Itqān fī 'ulūm al-Qur'ān*, II, kritička obrada: Muḥammad Abū al-Faḍl Ibrāhīm, Maktaba Dār al-turāṭ, Kairo, b.g.i., 185. Zanimljiva su različita čitanja ovog ajeta. Po mišljenju jednih prijedlog ۚ ovdje ima značenje pripajanja, drugi smatraju da je u pitanju partitivno značenje, treći da je prijedlog ۚ ovdje višak, dok četvrti smatraju da je riječ o značenju sredstva. Posljednja grupa svoj stav obrazlaže činjenicom da je glagol مسح tranzitivan te da bez posredovanja prijedloga radnja prelazi na mjesto potiranja ili brisanja, a sa prijedlogom na sredstvo, što znači da je u konkretnom slučaju došlo do elidiranja ili inverzije nekog sadržaja. Po njihovom mišljenju, ovaj ajet treba razumjeti kao: “Imsaḥū ru'ūsakum bi al-ma'i (Potarite glave vodom)”.

²³ Š. Sikirić, op. cit. 564.

čiji su temelji, već *od prvoga dana*, postavljeni na strahu od Allaha zaista više zaslužuje da u njoj obavljaš molitvu. (*početak vremen-skog cilja); *لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ* /Ali ‘Imrān, 92/ Nećete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite *od onoga* što vam je najdraže; a bilo šta vi udijelili, Allah će, sigurno, za to znati. (*partitivnost); *أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتٌ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُجَلُونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ* ...edenski vrtovi, kroz koje će rijeke teći, u njima će se narukvicama *od zlata* kititi i u zelena odijela *od dibe i kadife* oblačiti... (*pojašnjenje riječi općenitog značenja); *وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ...* /Al-Qaṣaṣ, 73/ *Iz milosti Svoje* On vam je dao noć i dan; da se u njoj odmorite... (*uzročnost); *أَرْضَيْتُمْ... فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ ۗ فَمَا مَتَاعُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ* /Al-Tawba, 38/ Zar vam je draži život na ovome svijetu *od onoga svijeta*? A uživanje na ovome svijetu, prema onome na onome svijetu, nije ništa. (*zamjena); *هل من... خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَزِدُّكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ...* /Fāṭir, 3/ Postoji li, osim Allaha, *ikakav drugi stvoritelj* koji vas sa neba i iz zemlje opskrbljuje?... (*intensifikacija općenitosti); *وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ ۗ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ وَالْبَحْرِ ۗ وَمَا تَسْمَعُ إِلَّا يَعْلَمُهَا* /Al-An‘āmu, 59/ U Njega su ključevi svih tajni, samo ih On zna, i On jedini zna šta je na kopnu i šta je u moru, *i nijedan list* ne opadne, a da On za nj ne zna (*općenito specificiranje); *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا... تُودِي لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ...* /Al-Gum‘a, 9/ O vjernici, kada se *u petak* na molitvu pozove kupoprodaju ostavite i podite molitvu obaviti...(*značenje prijedloga (في) (*prijelaznost); *يَا بَنِي إِدْرِيْسَ إِذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا... تَتَّبِعُوا فِي مَتَابِعِهِ* /Yūsuf, 87/ O sinovi moji, idite i raspitajte se *za Jusufa i brata njegova*... (*prijelaznost); *لَهُ مُعَقَّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ...* /Al-Ra‘d, 11/ Uz svakog od vas su meleki, ispred njega i iza njega – *po Allahovu naređenju* nad njim bdiju (*obraćanje za pomoć); *وَنَصْرَانَاهُ مِنْ... الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا...* /Al-Anbiyā’, 77/ i *od naroda* ga, koji je smatrao neistinitim dokaze Naše, zaštitismo (*supralokativnost); *وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ ۗ قُلْ ۖ وَإِنْ تُحَالِطُوهُمْ فَاخْوَانُكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُنْصِلِ...* /Al-Baqara, 220/ ... I pitaju te o siročadi. Reci: “Bolje je imanja njihova unaprijediti!” A ako budete s njima zajedno živjeli, pa oni su braća vaša, a Allah umije razlikovati pokvarenjaka *od dobročinitelja*... (*razdvajanje); *إِنَّ هَذَا لَهُوَ... الْقَصَصُ الْحَقُّ ۗ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ...* /Ali ‘Imrān, 62/ To je, zaista, istinito kazivanje i nema boga *osim Allaha*... (*dodatna intensifikacija).

Kad označava početak u prostoru, prijedlog من obično stoji uz glagole koji znače: *rastati se, udaljiti se, otići, riješiti se, čuvati se, pobjeći, plašiti se, spriječiti, zaštititi*.²⁴

²⁴ Š. Sikirić, op. cit. 554.

إلى

Navodi se do osam značenja ovog prijedloga, a ovdje ih potkrjep-
ljujemo slijedećim primjerima iz Kur'ana: وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ مِنَ الْأَبْيَضِ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۚ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ... /Al-Baqara, 187/
... Jedite i pijte sve dok ne budete mogli razlikovati bijelu nit od crne
niti zore; zatim postite *sve do noći*... (*stizanje do vremenskog cilja);
سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا... /Al-Isrā', 1/ Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo
Svoga roba iz Hrama časnog u Hram daleki... (*stizanje do prostornog
cilja); ... فَلَمَّا أَحَسَّ عَيْسَىٰ مِنْهُمْ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ... /Āli 'Imrān,
52/ A kada se Isa uvjerio da oni neće da vjeruju, uzviknuo je: koji će
biti pomagači moji na Allahovom putu... (*združenost); قَالَ رَبِّ السَّجُنُ أَحَبُّ إِلَيَّ... /Yūsuf, 33/ Gospodaru moj, draža mi je tamnica od ovoga
na što me one navraćaju (*eksplicitivnost); كَتَبَ عَلَيَّ نَفْسِهِ الرَّحْمَةُ ۚ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ... /Al-An'ām, 12/ On je Sebi propisao da bude milostiv.
On će vas na Sudnjem danu sakupiti, u to nema nikakve sumnje
(*značenje prijedloga (في) قَالَوا نَحْنُ أَوْلُو فُؤَدَةٍ وَأَوْلُو بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ); /Al-Naml, 33/ “Mi smo vrlo jaki i hrabri” – rekoše oni – “a ti se pitaš!
Pa, gledaj šta ćeš narediti!” (*nadležnost).²⁵

Zanimljivo je primijetiti da *stizanje do prostornog i vremenskog cilja* kao najčešće značenje prijedloga إلى nudi dvije mogućnosti razumijevanja i prenošenja poruke: do cilja se stiže i on se obuhvata: ... لِيَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ... /Al-Ma'ida, 6/ ... lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite... (*laktovi nisu samo cilj do koga dolazi voda nego su oni cilj koji je u cjelosti obuhvaćen činom pranja, tačnije laktovi ulaze u obavezno obredno pranje); i druga do cilja se stiže ali se on ne obuhvata ... وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ مِنَ الْأَبْيَضِ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۚ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ... /Al-Baqara, 187/ ... zatim postite *sve do noći*... (*noć je vremenski cilj do koga se posti ali post ne obuhvata noć odnosno noć ne ulazi u obavezu posta).²⁶ Ovaj primjer ilustrira kako se jedno te isto značenje prijedloga إلى u različitim kontekstima, a to je često bilo od velike važnosti ne samo za gramatičare nego i za metodologe fikha i mufessire, može tumačiti.

حَتَّى

Temeljno značenje prijedloga je iskazivanje krajnjeg cilja do kojeg dopire glagolska radnja, ili nečega što je povezano sa krajem,

²⁵ Stvar je tebi prepuštena! Tj. Stvar je u tvojoj volji. Prema Al-Suyūfīju i ovdje je riječ o posebnoj vrsti dosezanja cilja koji nije ni vremenski ni prostorno određen.

²⁶ Ibn al-Gawzī, Muhammad: *Nuzha al-a'ayun al-nawāzir fī 'ilm al-wuḡuh wa al-naza'ir*, Dar al-kutub al-'ilmiyya, Beirut, 1421/2000.

kao u primjeru: *حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ* /Al-Qadr, 5/ sigurnost je u njoj *sve dok zora ne svane* (*stizanje do cilja).

Prijedlog *عَنْ*

Navodi se do deset različitih njegovih značenja, a to potvrđuju primjeri iz Kur'ana: *وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّوْءِ لَنَأْكُفُونَ* /Al-Mu'minūn, 74/ ... ali oni koji u onaj svijet neće da vjeruju s *Pravog puta*, doista, skreću (*udaljavanje); *هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخُلُ ۗ وَمَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا ... وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ...* /Muhammad, 38/ Vi se, eto, pozivate da trošite na Allahovu putu, ali, neki od vas su škrti – a ko škrtari, *na svoju štetu* škrtari jer Allah je bogat, a vi ste siromašni. (*uzdizanje, supralokativnost); *وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأبيه إِلَّا عَنْ موعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ...* /Al-Tawba, 114/ ... A što je Ibrahim tražio oprosta za svoga oca bilo je samo *zbog obećanja* koje mu je dao...(*uzročnost); *وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا...* /Al-Baqara, 48/ ... i bojte se Dana kada niko *ni za koga* neće moći ništa učiniti (*zamjena) *قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لِيُصِيبَهُ نَدِيمٌ* /Al-Mu'minūn, 40/ “*Uskoro će se oni pokajati!*” – odgovorio bi On (*udaljenost); *أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ* /Al-Tawba, 104/ Zar ne znaju oni da jedino Allah prima pokajanje *od robova Svojih* i da samo On prihvaća milostinje, i da je samo Allah onaj koji prašta i da je On milostiv?! (*značenje prijedloga *عن*); *وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ* /Al-Nağm, 3/ On ne govori *po hiru svome* (*značenje prijedloga *بـ*); *أَوْمْ يَرْوَا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ*; *يَتَفَقَّهُ ظَالِمُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ* /Al-Nahl, 48/ Zar oni ne vide da sve ono što je Allah stvorio sad *desno*, sad *lijevo* pruža sjene svoje Allahu poslušno i da je ono pokorno? (*strana);²⁷ *لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ* /Al-Inšiqāq, 19/ vi ćete, sigurno, *na sve teže i teže* prilike nailaziti! (*svojstvo); *فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ* /Al-Nūr, 63/ Neka se pripaze oni koji postupaju *suprotno naređenju Njegovom*, da ih iskušenje kakvo ne stigne ili da ih patnja bolna ne snađe. (*redundantnost).

Prijedlog *عَنْ* naročito dolazi uz glagole koji znače *bježati, izbjegavati, čuvati se, suzdržavati se, braniti se, spasiti, zaštititi, osloboditi, zabraniti, spriječiti*, te uz one koji znače da se za nekoga nešto čini, poput *boriti se, platiti, pustiti, zanemariti, oprostiti, nečemu biti nepotreban*, kao i uz objekat glagola koji znače *pitati, objaviti, otkriti, otvoriti, odgovoriti, nadvladati, nadmašiti*, i sl. On dolazi i uz glagole koji upućuju na izvore tvrdnji, predaja i informacija.²⁸

²⁷ Prijedlog *عَنْ* može biti i imenica u značenju “strana” pa se ponekad prije ovog prijedloga može naći i neki drugi prijedlog.

²⁸ Š. Sikirić, op. cit. 557-558.

عَلَى

Navodi se do deset značenja ovog prijedloga: وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ /Al-Mu'minūn, 22/ i *na njima*, i *na ladama* se vozite (*stvarna supralokativnost); .../تَا هَا.../Tā Hā, 10/ ...“Ostanite vi tu, ja sam vatru vidio, možda ću vam nekakvu glavnu donijeti ili ću *pored vatre* naći nekoga ko će mi put pokazati.” (*metaforična supralokativnost); فَبَاءُوا بِعَضْبٍ عَلَى عَضْبٍ ۖ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ /Al-Baqara, 90/ i navukli su na sebe gnjev *za gnjevom* (*združenost); /Al-Muṭaffifūn, 2/ koji punu mjeru uzimaju kada *od drugih* kupuju (*značenje prijedloga من); ...يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ... /Al-Baqara, 185/ بِكُمْ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ... Allah želi da vam olakša, a ne da poteškoće imate – da određeni broj dana ispunite, i da Allaha veličate *zato što* vam je ukazao na Pravi put (*uzročnost); /Al-Baqara, 283/ وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَمِمَّنْ كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ /Ako ste *na putu*, a ne nađete pisara, onda uzmite zalog. (*značenje prijedloga في); /Al-A'rāf, 105/ *Dužnost mi je da o Allahu* samo istinu kažem (*značenje prijedloga بِ); قَالَ هَذَا صِرَاطٌ /Al-Ḥiğr, 41/ “Ove ću se istine *Ja držati*” – reče On (*značenje prijedloga إِلَى); ...الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمْ... /Al-Mā'ida, 3/ Sada sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju *prema vama* upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera.... (*specificiranje); كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسْرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ. /Al-Baqara, 167/ Eto, tako će Allah njima djela njihova *po njih* *kobnim* pokazati (*pridjev).

Prijedlog عَلَى dolazi iza glagola koji znače *srditi se*, *huškati* ili *nukati* na nešto, ali i glagola kretanja koji ne znače gest neprijateljstva nego samo kretanju, da se nešto učinilo ili se nečega domoglo, zatim iza glagola koji ističu prednost ili odliku osobe ili stvari mimo drugih, te iza glagola koji pokazuju stanje ili položaj u kome se neko nalazi.²⁹

فِي

Njegovo primarno značenje je priloško, sa stvarnim ili figurativnim prostornim ili vremenskim okvirom. Navodi se do deset značenja ovog prijedloga koje potkrjepljujemo primjerima: الْم *عَلَيْتِ الرُّومِ * فِي أَدْنَى الْأَرْضِ /Al-Rūm, 1-3/ Elif Lām Mīm. Bizantinci su pobijedili *u susjednoj zemlji*, ali oni će, poslije poraza svoga, sigurno pobijediti. (*značenje prostornog okvira); وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ

²⁹ Š. Sikirić, op. cit. 562-564.

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ /Al-Baqara, 179/ *U odmazdi vam je – opstanak, o razumom obdareni (*prevladavanje);* لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ

الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا /Al-Aḥzāb, 21/ *Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onome svijetu, i koji često Allaha spominje. (*metaforično, figurativno prostorno značenje);* قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ فِي النَّارِ /Al-A‘rāf, 38/ “Ulazite u Džehennem *s narodima, sa džinima i ljudima koji su prije vas bili i nestali!*” – reći će On (*združenost); وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ /Al-Nūr, 14/ *A da nije Allahove dobrote prema vama i milosti Njegove i na ovome i na onome svijetu, već bi vas stigla teška kazna zbog onoga u što ste se upustili (*uzročnost);* إِنَّهُ... لَكَبِيرٌ لَّكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۖ فَلَا تُطَعَّرُوا أَيَّدِيكُمْ وَارْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ۖ وَأَلَّصَبْتَكُمْ فِي جُدُوعِ النَّخْلِ... /Tā Hā, 71/ *On je učitelj vaš, on vas je vradžbini naučio i ja ću vam, zacijelo, unakrst ruke i noge vaše odsjeći i po stablima palmi vas razapeti (*supralokativnost);* جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا... /Ibrāhīm, 9/ ... Poslanici njihovi su im dokaze donosili, ali oni su ruke svoje *na usta* stavljali i govorili: “Mi ne vjerujemo u ono što se po vama šalje i mi veoma sumnjamo u ono u što nas pozivate!” (*značenje prijedloga إلى); أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي ۖ /Al-Naml, 25/ ... pa da se klanjaju Allahu, koji izvodi ono što je skriveno *na nebesima i u Zemlji* (*značenje prijedloga من) أَرْضِيئُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ /Al-Tawba, 38/... Zar vam je draži život na ovome svijetu od onoga svijeta? A uživanje na ovome svijetu, *prema onome na onome svijetu*, nije ništa (*uspoređivanje); وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ نَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا /Hūd, 41/ *I on reče: “Ukrcajte se u nju, u ime Allaha” (*intensifikacija).*

Prijedlog في dolazi uz glagole koji znače *razmišljati, govoriti, dogovarati se o nečemu, čeznuti za nečim ili težiti nečemu*.³⁰

Prijedlog ۚ

Iako je osnovno značenje prijedloga ۚ posjedovanje, navodi mu se dvadesetak dodatnih značenja. U to uvjeravaju primjeri: وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا ۚ أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ ۚ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا عَذَابٌ عَظِيمٌ /Al-Baqara, 114/ *Ima li većeg nasilnika od onoga koji brani da se u Allahovim hramovima ime Njegovo spominje i koji radi na tome da se oni poruše? Takvi bi trebali u njih samo sa strahom ulaziti. Na ovome svijetu doživjeće sramotu, a na onom svijetu patnju veliku (*zasluga, polaganje prava na nešto);* قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ

³⁰ Ibid., 569-570.

وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا /Maryam, 50/ ... i darovasmo *im* svako dobro i učinismo *da budu* hvaljeni i po dobru spominjani. (*davanje u posjed); وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ /Al-Nahl, 72/ Allah *za vas* stvara žene od vaše vrste a od žena vaših daje *vam* sinove i unuke, i ukusna jela *vam* daje... (*prividno davanje u posjed); /Qurayš, 1/ *Zbog* navike Kurejšija (*uzročnost); /Al-Fātiḥa, 2/ *Tebe*, Allaha, Gospodara svjetova, hvalimo; ... رَبَّنَا فَاعْفُرْ لَنَا ذُنُوبَنَا... /Āli ‘Imrān, 193/ ...Gospodaru naš, oprosti *nam* grijehe naše... (*nadležnost, polaganje prava na nešto); وَاللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِعَمْرِ تَرْوُهَا ۗ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۗ /Al-Ra‘d, 2/ Allah je nebesa, vidite ih, bez stupova podigao, i onda svemirom zavladao, i Sunce i Mjesec potčinio, svako se kreće *do roka određenog* (*značenje prijedloga إلى); وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ /Al-Isrā’, 109/ I padaju licem *na tle* plačući i on im uvećava strahopoštovanje. (*značenje prijedloga على); وَالْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا /Al-Anbiyā’, 47/ Mi ćemo *na Sudnjem danu* ispravne terazije postaviti pa se nikome krivo neće učiniti...; (*značenje prijedloga في); هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ /Al-Ḥašr, 2/ On je *prilikom prvog progonstva* iz domova njihovih protjerao one sljedbenike Knjige koji nisu vjerovali (*značenje prijedloga إلى); /Al-Isrā’, 78/ Obavljaj propisane molitve *kad Sunce* s polovine neba krene pa do noćne tmine, i molitvu u zoru jer molitvi u zoru mnogi prisustvuju. (*značenje prijedloga بعد); وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ /Al-Aḥqāf, 11/ I govore nevjernici *o* vjernicima: “Da je kakvo dobro, nas oni u tome ne bi pretekli.” (*značenje prijedloga عن); رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي /Āli ‘Imrān, 193/ Gospodaru naš, mi smo čuli glasnika koji poziva *u* vjeru: ‘Vjerujte u Gospodara vašeg!’ (*značenje prijedloga في); وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً... /Al-Baqara, 30/ A kada Gospodar tvoj reče *melekima*: “Ja ću na Zemlji namjesnika postaviti!”... (*saopćavanje); فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا /Al-Qaṣaṣ, 8/ I nađoše ga faraonovi ljudi, da *im* postane dušmanin i jad (*postajanje); وَالْمَا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبَ أَخَذَ الْأَلْوَابَ ۗ وَفِي نُحُوتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَهْتَبُونَ /Al-A‘rāf, 154/ I kad Musaa srdžba minu, on uze ploče na kojima je bilo ispisan uputstvo na Pravi put i milost *za one* koji se samo svoga Gospodara boje (*naglašavanje vršioca radnje); أَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ

لِيَذْكُرَ اللَّهُ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ أَزْدَادُوا كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا /An-Nisā', 137/ Onima koji su bili vjernici, i zatim postali nevjernici, pa opet postali vjernici i ponovo postali nevjernici, i pojačali nevjerovanje, Allah doista neće oprostiti i neće ih na Pravi put izvesti (*negiranje); وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ... /Al-Baqara, 30/ ... to su Allahove odredbe, On ih objašnjava ljudima koji žele znati (*prijelaznost); وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا... /Yūsuf, 56/ i tako Mi Jusufu dadosmo vlast u zemlji... (redundantnost).³¹

Nakon pregleda značenja izvornih prijedloga za koja se može konstatirati da su brojna i raznolika, te da su rezultat konsenzusa tradicionalnih gramatičara koje do današnjih dana slijede i drugi jezikoslovci uočavamo da većina izvornih prijedloga ima jedno osnovno i više sekundarnih značenja; prijedlog sa najvećim brojem značenja je ۱; prijedlog sa samo jednim značenjem je ۲; priloško značenje (*al-zarfiyya*), kao osnovno ili sekundarno, dijeli sedam od posmatranih osam prijedloga, a slijedi ga značenje supralokativnost (*al-isti'lā'*). Značenje uzročnosti (*al-ta'līl*) kao sekundarno značenje, dijeli šest od posmatranih osam prijedloga.

SUPSTITUIRANJE PRIJEDLOGA – AL-TA 'ĀQUB, AL-TANĀWUB

U sklopu posmatranja prijedloga, posebnu pažnju zaslužuje partnerstvo većine prijedloga u zajedničkim značenjima koje uvjetuje potrebu da se uzajamno supstituiraju (*al-ta'āqub*, *al-tanāwub*) kako u svakodnevnom govoru tako i u tekstu Kur'ana, što ćemo prikazati kroz odgovarajući izbor primjera.³² Među prijedlozima kojima je svojstvena sklonost uzajamnom supstituiranju, ističu se على ۱ في عن ۲, إلى ۳, من ۳.³³

³¹ Li (۱) uz imenicu Yūsufu može biti elidiran tako da ostane samo direktni objekat – prema: Muḥammad 'Abd al-Ḥāliq 'Udayma, op. cit., II, 447.

³² Izbor primjera je rezultat uvida u značenja prijedloga stečenih tokom obraćanja slijedećim izvorima: Ibn Hišām al-Anṣārī, *Muḡnī al-labīb 'an kutub al-a'ārīb*, I-VII, kritička obrada i komentar: 'Abd al-Laṭīf Muḥammad al-Ḥaṭīb, prvo izdanje, Kuvajt, 1421/2000., Abū al-Qāsim al-Zamaḥṣarī, *Al-Mufaṣṣal fī 'ilm al-luḡa*, Dār ihyā' al-'ulūm, Bejrut, 1990; Muḥammad 'Abd al-Ḥāliq 'Udayma, *Dirāsāt li uslūb al-Qur'ān al-Karīm*, I-XI, Dār al-Ḥālid, Kairo, 1972; Ġalāl al-Dīn al-Suyūṭī, *Al-Itqān fī 'ulūm al-Qur'ān*, I-IV, kritička obrada: Muḥammad Abū al-Faḍl Ibrāhīm, Maktaba Dār al-turāṭ, Kairo, b.g.i.; Al-Ḥusayn bin Qāsim al-Murādī, *Al-Ġani al-Dani fī ḥurūf al-ma'ānī*, kritička obrada: Fahr al-Dīn Qabāwa i Muḥammad Naḍīm Faḍīl, Al-Kutub al-'ilmiyya, prvo izdanje, Bejrut, 1413/1992.

³³ Imajući uvidu dužinu teksta navodimo samo dijelove kur'anskih ajeta.

Prijedlog من – najčešće supstituira prijedloge عن, في, و, على. U riječima iz Kur'ana: لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا... /Qāf, 22/ Ti nisi mario *za* ovo ..., supstituira prijedlog عن; u riječima: ... يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ ... /Al-Šūrā, 45/ ... a oni je *ispod oka* gledaju ..., supstituira prijedlog و; u riječima: إِذَا... /Al-Ġum‘a, 9/ ... kada se *u petak* na molitvu pozove ..., supstituira prijedlog في; dok u riječima: ... وَنَصَرْنَا مِنْ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا... /Al-Anbiyā‘, 77/ ... i *od naroda* ga, koji je smatrao neistinitim dokaze Naše, zaštitismo..., supstituira prijedlog على.

Prijedlog إلى – najčešće supstituira prijedloge في, إلى. U riječima iz Kur'ana: ... وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ... /Al-Naml, 33/ ... *a ti* se pitaš! Pa, gledaj šta ćeš narediti ..., supstituira prijedlog إلى; a u riječima: لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى... /Al-Nisā‘, 87/ ... sigurno će vas sabrati *na Sudnjem danu*, u to nema nimalo sumnje ..., supstituira prijedlog في.

Prijedlog به – uglavnom supstituira prijedloge عن, في, إلى. U riječima iz Kur'ana: ... وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِدُرٍّ وَآتَيْتُمْ أَذَىٰ... /Āli ‘Imrān, 123/ Allah vas je pomogao i *na Bedru* ..., supstituira prijedlog في; u riječima: الرَّحْمَنُ فَاسْأَلْ... /Al-Furqān, 59/ ... On je Milostivi i upitaj *o Njemu* onoga koji zna ..., supstituira prijedlog عن; u riječima: وَمَنْ أَهْلَ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بِقِنطَارٍ... /Ālu ‘Imrān, 75/ Ima sljedbenika Knjige koji će ti vratiti ako im povjeriš *tovar blaga* ..., supstituira prijedlog على; u riječima: عَيْنًا يَشْرَبُ... /Al-Insān, 6/ ... sa izvora *iz kojeg* će samo Allahovi štićenici piti ..., supstituira prijedlog من; a u riječima: وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجْتَنِي مِنَ السِّجْنِ... /Yūsuf, 100/ Allah je bio dobar *prema meni* kad me je iz tamnice izbavio ..., supstituira prijedlog إلى.

Prijedlog عن – supstituira prijedloge عن, إلى. U riječima iz Kur'ana: ... وَمَنْ يَبْتَغِ الْفَيْتَنَةَ فَإِنَّهَا يُبْتَغَىٰ عَنْ نَفْسِهِ... /Muḥammad, 38/ ... a ko škrtari, *na svoju štetu* škrtari..., supstituira prijedlog على; dok u riječima: وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ... /Al-Šūrā, 25/ On prima pokajanje *od robova Svojih* ..., supstituira prijedlog من.

Prijedlog في – supstituira prijedloge على, إلى, في. U riječima iz Kur'ana: ... وَأَلْصَقْتَكُمْ فِي جُدُوعِ النَّخْلِ... /Tā Hā, 71/ ... i *po stablima palmi* vas razapeti ..., supstituira prijedlog على; u riječima: ... فَارْجُوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ... /Ibrāhīm, 9/ ... ali oni su ruke svoje *na usta* stavljali ..., supstituira prijedlog إلى; a u riječima: ... يَذَرُوكُمْ فِيهِ... /Al-Šūrā, 11/ ... da vas tako razmnožava ..., supstituira prijedlog و.

Prijedlog على – uglavnom supstituira prijedloge و, في, إلى. U riječima iz Kur'ana: ... حَقِيقٌ عَلَىٰ أَنْ لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ... /Al-A‘rāf, 105/ Dužnost mi je da *o Allahu* samo istinu kažem..., supstituira prijedlog و; u riječima: ... وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا... /Al-Qaṣaṣ, 15/ ... I on uđe u grad *neopažen* od stanovnika njegovih..., supstituira prijedlog في; u riječima: ... وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ... /Al-Baqara, 185/ ... i da Allaha veličate *zato što*

vam je ukazao na Pravi put..., supstituira prijedlog ۛ; te u riječima: الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ... /Al-Muṭaffifīn, 2/ ... koji punu mjeru uzimaju kada od drugih kupuju..., supstituira prijedlog من.

Supstitucija prijedloga (*al-ta'āqub*, *al-tanāwub*) bila je predmet brojnih rasprava i razmimoilaženja tradicionalnih gramatičara. Dok je većina predstavnika Basranske škole osporavala da se jedan prijedlog može zamijeniti drugim koristeći njegovo značenje, dotle su predstavnici Kufske škole tu praksu mahom odobravali. Najčešće navođen primjer, bio je ajet وَأَصْلَبْتُمْ فِي حُذُوعِ النَّخْلِ... /Tā-Hā, 71/ i po stablima palmi vas razapeti... Brojni mufessiri i gramatičari, poput Abū 'Ubayda, Al-Farrā'a, Ibn Qutayba, Al-Ṭabariya i drugih, u svojim komentarima bilježe da je prijedlog ۛ ovdje u značenju prijedloga على. Međutim, prirodnije je bilo iskoristiti prijedlog ۛ jer razapinjane nije moguće izvršiti po vrhovima grana, što bi odgovaralo prijedlogu على, nego u unutrašnjosti krošnje i po stablima, čemu je bliži prijedlog ۛ.

Postojala je i treća skupina, čiji pripadnici su bili podijeljeni. Oni nisu ništa kritikovali, ali su insistirali na supstituiranju samo u slučaju stvarnih sličnosti značenja datih prijedloga. Veliki zagovornik toga je bio gramatičar Ibn Sarrāḡ.

Vezano uz pojavu supstitucije prijedloga, Basranska škola je kao moguće rješenje nudila mogućnost semantičke *sublimacije* (*al-taḍmīn*) glagola, koja glagolu daje specifično značenje u skladu sa značenjem upotrijebljene partikule. Datom glagolu se tako pridružuje značenje drugoga glagola i njegovo svojstvo direktne ili indirektne prijelaznosti sa prijedlogom. Dok je jedan glagol izražen eksplicitno, drugi je izražen implicitno, a na njega ukazuje prijedlog koji se inače koristi uz ovaj glagol izražen implicitno. Ilustraciju te pojave nalazimo u ajetu... إِيَّاكَ يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ /Al-Insān, 6/ sa izvora iz kojeg će samo Allahovi štićenici piti... Glagolu شرب u značenju *piti*, dato je značenje glagola روى koji se koristi sa prijedlogom ۛ i znači *utoliti žeđ*. Upotreba prijedloga ۛ uz glagol *piti*, jeste pokazatelj prisustva oba glagola. Glagol شرب je eksplicitan, a glagol روى je implicitan, s tim da na njega ukazuje prijedlog koji podrazumijeva značenje *napajanja, utoljavanja žeđi* uz izrazitu konciznost. Ibn Qayyim³⁴ ovo smatra izvanrednim jezičko-estetskim formama.

³⁴ Ibn Qayyim al-Ġavzī rođen je 691. godine po Hidžri. Znanje je primio od učenjaka i pravnika Damaska. Bio je dobar poznavalac mezheba, izdavao je fetve. Družio se sa šejhom ibn Taymijom i učio od njega. Jedan je od najboljih poznavalaca tefsira u svom vremenu, a nauka o osnovama vjere praktično se njegovim doprinosom upotpunila. Nije imao premca u poznavanju nauke o hadisima. Značajan doprinos je dao islamskom pravu, metodologiji islamskog prava i arapskom jeziku. Umro je 751 h. godine. (prema: <http://www.imamitewhida.com/> 12.3.2014.)

I ova uvjetovano sažeta ispitivanja uvjeravaju da prijedlozi jedni druge supstituiraju datom kontekstu. Jasno je da su značenja prijedloga usko povezana sa kontekstom u kome su navedeni, a koji čine:

- glagol koji prate, njegov subjekt i objekt;
- ime u genitivu poslije prijedloga i njegova veza s radnjom izraženom glagolom za koji je vezan, ili s njegovim objektom;
- prijedlog koji predstavlja most između događaja izraženog glagolom koji ga prati i imenice u genitivu.

Stoga i kažemo da kontekst ima značajan udio u davanju prednosti određenog značenja među drugima. Tako, naprimjer, značenje *dizanja na više, supralokativnost (al-isti 'lā')*, kao osnovno značenje prijedloga *على*, ima različite aspekte koje markira kontekst. Ako kontekst upućuje na *dobro*, značenje *supralokativnosti (al-isti 'lā')* će upućivati na *milost, blagodat i blagonaklonost*, usmjerene prema čovjeku kao krunskom stvorenju na Zemlji, te na *pažnju i počast* koje su u smislu davanja i dobročinstva usmjerene od jednog čovjeka ka drugom. Ukoliko, pak, kontekst upućuje na *zlo*, značenje *supralokativnosti*, koje u sebi nosi prijedlog *على*, upućuje na *snagu, silu, pokoravanje, potčinjavanje, vlast, žestinu kazne i prisiljavanje*, što u kontekstu značenja na koje upućuje *supralokativnosti* kazuje na snagu svojstava prisutnih u nekom događanju. Kao adekvatnu ilustraciju navodimo primjer glagolskog obrasca *إلى تاب على*. Prvi primjer navodi se u kontekstu Božije milosti prema robovima, izražene kroz instituciju *pokajanja (توبة)*, pa značenje *supralokativnosti* u tom slučaju odgovara samoj komponenti pokajanja pred Bogom.

Drugi, pak, primjer navodi se u kontekstu čovjekovog usmjerenja i nastojanja da se kroz *pokajanje* približi Bogu, pa značenje *dosezanja cilja ili usmjerenja radnje* i ovdje odgovara komponenti pokajanja usmjerenog od čovjeka ka njegovome Uzvišenom Stvoritelju. Slična su i tefsirska objašnjenja ove pojave.³⁵ Pitanje *pokajanja* vezuje se za roba (*عبد*) i Gospodara (*رب*). Ako se fenomenom *pokajanja* opisuje rob u značenju onoga ko se Gospodaru vraća nakon što je zbog neposluha i grijeha bio u bijegu od toga, *pokajanje* je njegov bijeg ka Gospodaru. Ako se, pak, *pokajanjem* opisuje Uzvišeni Gospodar, to znači da se On Svojom milošću i dobrotom vraća Svome robu i otuda razlika u iskazima *تاب الرب على عبده (Rob se pokajao svome Gospodaru)* i *تاب العبد إلى ربه (Gospodar je oprostio svome robu)*. Prijedlog *إلى* u značenju *dosezanja cilja* ukazuje da je rob okončao pokajanje i vratio se Gospodaru. Što

³⁵ Fahr al-Rāzī, *Al-Tafsīr al-kabīr*, III, Dār al-fikr, Bejrut, b.g.i., 23.

se tiče prijedloga على u značenju *supralokativnosti*, on ukazuje na uzvišenost Božije milosti prema robovima i Njegovu blagonaklonost u prihvatanju pokajanja. إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ /Al-Nisā', 17/ Allah *prima pokajanje* samo od onih koji učine kakvo hrđavo djelo samo iz lahkomišlenosti, i koji se ubrzo *pokaju*; njima *će Allah oprostiti*. Vrata *pokajanja* širom su otvorena i onima ogrezlim u neposlušnosti. Prijedlog على ukazuje na Božiju odlučnost u obećanju opraštanja, jer Allah nikad ne krši obećanje dato pokajnicima.

Pored fenomena supstituiranja prijedloga i mogućih shema u kojima se ono realizuje, treba napomenuti da stilističari nude i rješenja koja tretira tzv. *oprečnost* (*al-muḥālafā*) među prijedlozima. To su situacije kada prijedlozi ne mogu supstituirati jedni druge, a to se vezuje uz nadnaravnost kur'anske poetike i nenadmašnost stila. Navodimo primjer suprotnosti između prijedloga في و عن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ: في و عن / Al-Mā'ūn, 5/ *molitvu svoju kako treba ne izvršavaju*. Iako se ajet pokušavao razumjeti sa prijedlogom في, supstitucija je isključena, jer bi došlo do devijacija u razumijevanju. Prijedlog عن u datom kontekstu ukazuje na nemarnost prema namazu. U slučaju supstitucije prijedloga في, nemarnost bi bila prisutna u samom namazu, što bi bilo veoma opasno.³⁶

O pitanju prijedloga u arapskom jeziku, njihovoj prirodi, značenju i upotrebi, nisu pisali samo gramatičari, već i učenjaci usuli fikha, muftisiri i stilističari.

Dok su gramatičari preferirali brojnost značenja pojedinačnog prijedloga i njihovu detaljnu deskripciju, pravnici su zagovarali jedno izvorno značenje prijedloga, a sva ostala su smatrali metaforičkim ili sekundarnim, jer se u osnovi vezuju za izvorno. Prateći ponašanje prijedloga kroz kur'anску upotrebu, uspostavljali su i određene propise. Tako je već citirani kur'anški ajet i propitivanje značenja prijedloga إلى s osnovnim značenjem *stizanja do nekoga prostornog ili vremenskog cilja* u kontekstu kur'anske upotrebe إِذَا فُتِنْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ... /Al-Mā'idā, 6/ kad hoćete molitvu obaviti, lica svoja i ruke svoje *do iza lakata* operite – a dio glava svojih potarite – i noge svoje *do iza članaka*, ali i Poslanikove prakse koja je zabilježena, u kontekstu obrednog pranja ruku i nogu – *abdesta* – odredilo obaveznost pranja cijelih laktova i članaka.³⁷

³⁶ Al-Hilālī Hādī 'Aṭīyya Maṭar, Al-Ḥurūf al-'āmila fī al-Qur'ān al-Karīm bayn al-naḥwiyyīn wa al-balāgiyyīn, 'Ālam al-kutub li al-ṭiba'a wa al-našr wa al-tawzī', Bejrut, 1986, 349-359.

³⁷ Al-Qurtubī, *Tafsīr al-Qurṭbī al-Ġāmi' li ahkām al-Qur'ān*, Dār al-Rayyān li al-turāṭ, III, Kairo, 2003.

Mufessiri su iskustva gramatičara s pouzdanjem koristili, budući da se često u jednoj ličnosti očitovao i gramatičar i mufessir. S druge strane, iskustva stilističara vezana za prijedloge, nisu se mnogo razlikovala od iskustava gramatičara i mufessira, s tim da su gramatičari i stilističari koji su se interesirali za stil kur'anskog izraza, iznijeli brojne stilske tajnovitosti nekih prijedloga u kur'anskom tekstu. Njihov cilj je bio dokazati nadnaravnost Kur'ana. Samo njima je pošlo za rukom da ukažu na fineze prijedloga i tajnu njihove upotrebe, dokazujući i njihovu istinsku funkcionalnost. Ne treba zaboraviti da je Kur'an, kao vječna mudžiza, imao ogroman utjecaj na razvoj jezičkih znanosti uopće, a stilistike posebno.³⁸

VEZE IZMEĐU PRIJEDLOGA I GLAGOLA

Glagol kao najvažnija među promjenljivim kategorijama riječi i prijedlog kao najvažnija među nepromjenljivim kategorijama riječi, u arapskom jeziku se nalaze u posebnim sintaksičko-semantičkim relacijama. Termin *al-ta'alluq*, koji se koristi u značenju *povezanosti* i *ovisnosti* u izražavanju veze između glagola i prijedloga, najbolje svjedoči o snazi kompaktnosti izražene kroz strukturalni obrazac *glagol + prijedlog (al-fi'l + ħarf al-ġarr)*.

Snaga povezanosti glagola i prijedloga je očita. Manifestira se na semantičkom i gramatičkom nivou. Prijedlog ima svoj udio u pojašnjavanju jezičkih veza, ali se on vezuje za glagol, da bi pojasnio određenu subjekatsku, objekatsku ili prilošku funkciju.

Glagol ima opće značenje sve dok se ne pojavi prijedlog koji posebno nijansira opće značenje i oblikuje određeno drugo značenje. U sprezi sa glagolima, prijedlozi ovdje imaju iznimnu važnost u markiranju značenja. Među najistaknutijim primjerima u ovom kontekstu je glagol *رغب* koji u korijenu svog značenja ima *prostranstvo*, *širinu*, *punoću*, *pretrpanost*, *mnoštvo*. Kada kažemo *رغب في*, kao da će se želja nastaniti i zaustaviti u nečemu željenom i pomiješati se sa njim, ta konstrukcija znači *željeti*, *žudjeti*, *voljeti*. Međutim, ako se kaže *رغب عن*, to zvuči kao da se želja udaljila, pa znači *ne željeti*, *ne voljeti*, *mrziti*. Kada kažemo *رغب إلى*, to odzvanja kao da se želja usmjerila ka nečemu što je njen cilj.

³⁸ Najpoznatiji među gramatičarima, mufessirima i stilističarima, koji su u radovima tretirali pitanje prirode prijedloga i njihove upotrebe su: Sibawayh, Ibn Hišām, Abū 'Ubayda, Al-Aḥfaš, Al-Farrā', Ibn Qutayba, Al-Zaġġaġ, Abū 'Alī al-Fārisī, Al-Ṭabarī, Al-Zamahšarī, Abū Ḥayyān al-Andalusī, Al-Faḥr al-Rāzī, Ibn Kaṭīr, Al-Ālūsī. (Više o njima u: Mehmed Kico, *Arapska gramatika u vremenu – od logicizma do strukturalizma*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2013, 75-107).

Ova različita značenja, koja su ponekad i oprečna, rezultat su čvrste strukturalne i semantičke veze između glagola i prijedloga. Zanimljivo je kako su te veze klasificirali neki savremeni lingvisti:³⁹

*Uobičajena veza (al-‘alāqa al-‘ādiyya)*⁴⁰

U ovoj vezi značenje glagola se ne mijenja promjenom prijedloga i imenice koji uz njega dolaze, npr., مشى على الماء، مشى إلى الماء، مشى من الماء إلى الماء، اليابسة، مشى في الماء. Glagol مشى u značenju *ići* zadržava svoje značenje, dok veza između prijedloga i imenice koja ga prati upućuje na različita adverbijalna značenja, kao i značenje cilja kretanja.

*Veza međuzavisnosti (al-‘alāqa al-talāzumiyya)*⁴¹

To je veza između glagola koji zahtijeva tačno određen prijedlog, a nije ga moguće elidirati ili zamijeniti nekim drugim prijedlogom. Na toj osnovi se formiraju i najvažnija semantička polja koja obuhvataju pojedine skupine glagola. U tom okviru, moguće je elidiranje prijedloga, ostvarivanje objekatske veze, te tranzicija značenja od izvornoga do metaforičkog. Fenomen strukturalne i semantičke ekstenzije, ili tzv. gramatičke fleksibilnosti, vezuje se za ovu vrstu veze. Strukturalna ekstenzija može a ne mora dovesti do promjene značenja: أوقع به – أوقعه ili أمسكه به – أمسك به. Semantička ekstenzija koja može biti stvarna i metaforička, mijenja značenje glagola: اعتصمت بالدين أاعتصمت بالحبل.

*Kontekstualna veza (al-‘alāqa al-siyāqiyya)*⁴²

Kroz ovu vrstu veze glagol se u određenom kontekstu vezuje za jedan određeni prijedlog, što upućuje na njihovu međusobnu povezanost. Ova veza se ponekad zove i organskom ili tjelesnom. Kao primjer se navodi konstrukcija صبر على الظلم (*podnositi nepravdu*). Ukoliko se prijedlog على zamijeni nekim drugim, kao, npr., صبر من الظلم، صبر بالظلم، صبر إلى الظلم، rečenica ili konstrukcija neće biti gramatički tačne, neće rezultirati nikakvim značenjem.

³⁹ Muḥammad Muḥammad Dāwūd, *Al-Qur’ān al-Karīm wa tafṣīl al-ma’ānī – dirāsa dalāliyya li al-ta’alluq ḥarf al-ḡarr bi al-fi’l wa aṭaruhu fī al-ma’nā fī al-Qur’ān al-Karīm*, I-II, Dār Ġarīb, Kairo, 1423/2002, I, 9., ‘Ālī al-Qāsimī, *Al-Ta’bīr al-‘iṣṭilāḥiyya wa al-siyāqiyya wa mu’ḡam ‘arabī lahā*, Maḡalla al-lisān al-‘arabī, I, 22. i dalje.

⁴⁰ M. M. Dāwūd, op. cit., I, 26.

⁴¹ Prema: Nādiya Ramaḡān al-Naḡḡār, *Al-‘Alāqa bayn al-fi’l wa al-ḥarf al-ḡarr*, *Dirāsa Dalāliyya fī ‘Asās al-balāḡa li al-Zamaḡsharī*, *Al-Dār al-maṣriyya*, Aleksandrija, prvo izdanje, 2000, 51-52.

⁴² M. M. Dāwūd, op. cit., I, 26.

Prisutan je i fenomen kontekstualne veze između glagola koji svoju prijelaznost ostvaruje pomoću nekoliko prijedloga. U toj relaciji značenja glagola se razlikuju u zavisnosti od prijedloga s kojim stupa u relaciju. Tu se kontekstualni odnos značenja ne podudara sa kauzalnim odnosom značenja.

Kontekstualni odnosi se dijele na više vrsta. Prvi je, o njemu smo djelimično govorili, poznat pod nazivom *al-ta'āqub*, a podrazumijeva *supstituciju* različitih prijedloga s istim glagolom. Imajući u vidu sintaksičke i gramatičke osobenosti glagola, na taj način se ostvaruje ili ne ostvaruje razlika u značenju. Mišljenja tradicionalnih gramatičara vezana za ovu pojavu, podijeljena su. Razlikuje se supstitucija prijedloga koji ne mijenjaju značenje glagola kao na primjeru *بارك الله فيه* (*Allah ga blagoslovio*) – *بارك الله له* – *بارك الله عليه* (*kazniti* *ضرب على يده*). Pored različitih mogućnosti supstituiranja prijedloga, bitno je napomenuti sljedeće:

- prijedlog svoje značenje dodaje značenju glagola, pri čemu značenje glagola ostaje nepromijenjeno: *أمسك – أمسك به* (*uhvatiti, prihvatiti*);
- promjenom prijedloga, mijenja se i značenje glagola: *تاب إليه* (*vratiti se, pokajati se*); *تاب عنه* (*zamijeniti, doći na nečije mjesto*);
- s promjenom imena u genitivu, mijenja se i značenje: *خلا بنفسه* (*osamiti se, povući se*); *خلا به* (*posvetiti se, odati se*);
- promjena prijedloga i imena u genitivu u akuzativ nekad ne uzrokuje promjenu u značenju glagola: *سرقه* i *سرق منه مالا* (*pokrasti nekoga*);
- promjena prijedloga i imena u genitivu u akuzativ nekad uzrokuje potpunu promjenu značenja: *سمعته* (*slušati nekog*); *سمعت به* (*čuti za nekog, upoznati ga*); a nekada djelimičnu promjenu značenja: *نأيت عنه* (*udaljiti se, otići*); *نأيت* (*biti dalek*).

Druga vrsta kontekstualnog odnosa, koji smo djelimično spomenuli, poznata je pod nazivom *al-taḍmīn* ili *podrazumijevajuće značenje* (*semantička sublimacija*). U ovoj vrsti odnosa, u određenom kontekstu, glagol u sebe uključuje ili obuhvata značenje drugog glagola, pri čemu prihvata svojstva prijelaznosti glagola čije značenje se preuzima i koristi onako kako se koristi glagol čije je značenje preuzeo.

Razmatranje fenomena supstitucije i semantičke sublimacije ima za cilj razotkriti i pojasniti tajne, istaknuti precizne razlike koje se kriju iza fenomena prijelaznosti glagola s više prijedloga.

*Konvencionalna ili idiomatska veza (al-‘alāqa al-iṣṭilāhiyya)*⁴³

U ovoj vezi raste povezanost i kompaktnost između datog prijedloga i glagola, a novo značenje glagola zavisi od prijedloga. Otuda se ova vrsta veze zove *organsko idiomatska*. Najeklatantniji primjeri su: أحبّ = رغب في u značenju *voljeti*, رغب عن = كره u značenju *mrziti* ili مال إلى = أحبّ *osjećati simpatije, sklonost* i مال عن = ظلم *osjećati odvratnost, neprijateljstvo*.

*Slobodna veza (al-‘alāqa al-ḥurra)*⁴⁴

Posebna vrsta kontekstualnog odnosa poznata je pod nazivom *slobodan odnos između glagola i prijedloga*. Za ostvarivanje prijelaznosti glagola, u ovoj vrsti odnosa nije nužna upotreba prijedloga. Upotreba prijedloga ovdje je slobodna i nema utjecaja na konstrukciju ni na značenje.

Treba napomenuti da ni ovo klasificiranje, niti njegovo terminološko markiranje, nisu usvojeni standard, te da se u razumijevanju nekih lingvista pojavljuju i neka druga klasificiranja.

SEMANTIČKA TRANZICIJA I SEMANTIČKA DETERMINIRANOST KAO REZULTAT VEZE GLAGOLA I PRIJEDLOGA

Primjetno je da semantička tranzicija značenja glagola prije njegovog vezivanja za prijedlog i njegovog značenja nakon vezivanja za prijedlog, pokazuje raznolike značenjske aspekte (وجود دلالية) koji se multipliraju raznolikošću prijedloga upotrijebljenih uz jedan te isti glagol. Prijedlozi “būde” neka sakrivena značenja glagola koje prate.

Svaki prijedlog nosi značenje po kome se razlikuje od drugog. Da bi glagol prenio svoj utjecaj na objekat kad se neki prijedlog nađe u njegovoj pratnji, on sa tim prijedlogom dobiva značenje koje se razlikuje onako kako se razlikuje značenje prijedloga koji ga prati. Zbog raznolikosti semantike prijedloga, koja je spomenuta, koji pomažu u realizaciji prijelaznosti, jedan glagol može imati više značenja, ali se i njegovo značenje može samo do određene mjere nijansirati. Stoga na ovom mjestu uvodimo dva nova lingvistička termina koja nam se čine prihvatljivim u istraživanju veze između glagola i prijedloga: *semantička tranzicija* ili *prijelaznost (intiqāl al-dalāla)*.⁴⁵

⁴³ M. M. Dāwūd, op. cit., I, 26-27.

⁴⁴ Prema: N. R. al-Nağğār, op. cit., 185.

⁴⁵ M. M. Dāwūd, op. cit., I, 9.

Semantička tranzicija glagola

Pod *semantičkom tranzicijom* se podrazumijeva *tranzicija* koja se dešava u značenju glagola, budući da se čin glagolske radnje i njeno leksičko značenje, mijenja kao rezultat veze sa prijedlogom. Taj fenomen se lijepo primjećuje u već spomenutim primjerima *رغب عن / رغب في* u značenju *željeti, voljeti* i *ne željeti, ne voljeti*, potom u sličnom primjeru glagola *مال عن / مال إلى* u značenju *osjećati naklonost, voljeti* i *osjećati odvratnost*, ili u primjeru glagola *صبر على* u značenju *podnijeti, izdržati*; *صبر عن* u značenju *suzdržati se, okaniti se*; *صبر لـ* u značenju *oduprijeti se, suprotstaviti se*, te primjeru *تاب إلى* u značenju *pokajati se*, *تاب على* *oprostiti* (Bog), *تاب عن* u značenju *odvratiti se*. Glagolski obrasci koji rezultiraju ovu pojavu manje su zastupljeni u tekstu Kur'āna a mi ćemo ih ilustrirati na primjerima glagola *جاء* i *أتى* koje pronalazimo u konstrukcijama sa svim prijedlozima koji su bili predmet naše pažnje. Neki tefsiri ukazuju na lepezu značenja koja ovaj obrazac donosi u različitim kontekstima: značenje objavljivanja i spuštanja, davanja dozvole za borbu, zatim sakupljanja, donošenja, stvaranja, činjenja i obavještanja.

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَثْمَالِهَا ۖ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ /Al-An'ām, 160/ Ko *uradi dobro djelo*, biće deseterostruko nagrađen, a ko *uradi hrđavo djelo*, biće samo prema zasluži kažnjen, i neće im se učiniti nepravda; *أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا* /Al-Baqara, 148/ Ma gdje bili, Allah će vas sve *sabrati*...

Semantička determiniranost glagola

Drugi termin je *semantička determiniranost (tawğīh al-dalāla)*⁴⁶ i on podrazumijeva sintagmatske obrasce glagola i prijedloga koji ne rezultiraju promjenom čina glagolske radnje, niti njegovoga leksičkog značenja, nego se utjecaj prijedloga svodi na determiniranje značenja glagola u pogledu mjesta i vremena, ili je, pak, u pitanju pojašnjenje neke subjekatske ili objekatske veze. Tako primjer *قام إلى* upućuje na čin kretanja ka nekome određenom cilju, dok *قام لـ* upućuje na čin kretanja, ustajanja specifičnog zbog nečega, a *قام في* ukazuje na čin kretanja iz nekoga prostornog okruženja. Glagolski obrasci koji rezultiraju ovu pojavu veoma su zastupljeni u tekstu Kur'āna a mi ćemo ih ilustrirati na primjerima glagola *دنا* i *أقبل* na listi najfrekventnijih glagolskih obrazaca u Plemenitom Kur'anu. *أنزل* i *أرسل*. Zanimljivo je da u determiniranju značenja ovih glagola učestvuju svi prijedlozi koji su bili predmet naše pažnje.

⁴⁶ M. M. Dāwūd, op. cit., I, 9.

Mnoštvo determinirajućih konstrukcija u Kur'anu pokazuje da je kontekstualna veza otvorena i da može prihvatiti brojna značenja, uvjeravajući u bogatstvo jezika i njegovu sposobnost da različita značenja producira kroz različite konstrukcije.

وَأَرْسَلْنَا إِلَيْنِكَ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكَ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا /Al-Muzzammil, 15/ Mi smo *vam*, zaista, *poslali* Poslanika da bi svjedočio protiv vas isto onako kao što *smo i faraonu poslanika poslali*.

وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ /Al-Fil, 3/ i *protiv njih* jata ptica *poslao*; وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ /Al-Nisā', 79/ Mi smo te, kao poslanika, *svim ljudima poslali*, a Allah je dovoljan svjedok. فِيهِ أَنْزَلَ فِيهِ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ .. /Al-Baqara, 185/ (*U mjesecu ramazanu počelo je objavljivanje Kur'ana...*) /Al-Mā'ida, 114/ Isa, sin Merjemin, reče: “O Allahu, Gospodaru naš, *spusti nam s neba trpezu da nam bude blagdan...*”

Pored dva spomenuta fenomena koji se vezuju za sintagmatske obrasce glagola i prijedloga koji rezultiraju transformacijom ili determiniranjem značenja, moguće je izvršiti još jednu podjelu na razini načina upotrebe glagola s određenim prijedlogom:

A) TIPSKI ILI SPECIFIZIRANI OBRASCI GLAGOLA I PRIJEDLOGA (AL-MUHTAŞŞ)⁴⁷

Ovi sintagmatski obrasci podrazumijevaju upotrebu glagola isključivo s jednim prijedlogom, bilo da je riječ o jednom ili različitim kontekstima. Navodimo kur'anski primjer takvog obrasca je glagol أَبَقَ koji se koristi *tipski*, odnosno, dolazi isključivo sa prijedlogom إِلَىٰ: إِذْ أَبَقَ إِلَىٰ الْفُلْكِ: إِلَىٰ /Al-Şāffāt, 140/ I on *pobježe na jednu lađu prepunu*.

B) NETIPSKI ILI NESPECIFIZIRANI OBRASCI GLAGOLA I PRIJEDLOGA (ĠAYR AL-MUHTAŞŞ)⁴⁸

Ovi sintagmatski obrasci ne podrazumijevaju upotrebu jednoga glagola isključivo s jednim prijedlogom, nego jedan glagol može doći u kombinaciji sa različitim prijedlozima, bilo da je riječ o jednom ili o više različitih konteksta. Dobra ilustracija netipskog obrasca upotreba glagola دَخَلَ koji se navodi u sintagmama sa prijedlozima فِي, مِنْ, حَتَّىٰ, فِي, بِ, دَخَلَ+عَلَىٰ+مِنْ. Ovu pojavu ćemo ilustrirati na slijedećim primjerima iz Kur'ana:

⁴⁷ M. M. Dāwūd, op. cit., I, 7.

⁴⁸ Ibid., 7.

Netipski obrazac glagola دخل uz prijedloge في, على, من, حتى, في različitim kontekstima ogleda se u primjerima: وَرَبَّائِكُمْ الّٰلِيْنَ فِيْ حُجُوْرِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمْ الّٰلِيْنَ دَخَلْتُمْ بِهِنَّ /Al-Nisā', 23/ ...od žena vaših *s kojima ste imali bračne odnose*...; اَدْخُلُوْا عَلَيْهِمْ الْبَابَ /Al-Mā'ida, 23/ ...*Navalite im na kapiju*...; وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوْا مِنْ بَابٍ وَّاحِدٍ وَاَدْخُلُوْا مِنْ اَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ /Yūsuf, 67/...“O sinovi moji” – reče onda – “*ne ulazite na jednu kapiju, već na razne kapije*...”; يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ بُيُوْتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَأْذِنُوْا /Al-Nūr, 27/ O vjernici, *u tuđe kuće ne ulazite dok dopuštenje ne dobijete i dok ukućane ne pozdravite*...; وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُوْنَ فِيْ دِيْنِ اللّٰهِ اَفْوَاجًا /Al-Naṣr, 2/ ...i vidiš ljude kako *u skupinama u Allahovu vjeru ulaze*...

Netipski obrazac glagola دخل uz prijedloge من + على u jednom kontekstu, ogleda se u primjeru: وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُوْنَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ /Al-Ra'd, 23/ ...i meleki će *im ulaziti na svaka vrata*.

*Kontekstualna raznolikost ili diverzifikacija (at-tanawwu‘ al-siyāqī)*⁴⁹

Promatrajući kontekstualnu razinu razlikujemo i dvije vrste netipskih obrazaca:

A) VERTIKALNA DIVERZIFIKACIJA U RAZNOLIKIM KONTEKSTIMA (AL-TANAWWU‘ AL-RA‘SĪ)⁵⁰

To je diverzifikacija unutar raznolikih konteksta, a u sklopu nje se od jednoga do drugog konteksta jedan te isti glagol vezuje za različite prijedloge. Ovaj fenomen ćemo ilustrirati kroz primjere glagol وَإِذَا مَا اُنزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ اِلَىٰ بَعْضٍ هٰذَا يَرٰكُمْ مِنْ اَحَدٍ ثُمَّ اَنْصَرَفُوْا /Al-Tawba, 127/ A kad bude objavljena koja sura, samo *se z gledaju*; “Da li vas ko vidi?” – i onda se udaljuju...; فَنَنْظُرُ نَظْرًا فِي السُّجُوْمِ /Al-Šāffāt, 88/ I on *baci pogled na zvijezde*...; يَنْظُرُوْنَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ... /Al-Šūrā, 45/ a oni je *ispod oka gledaju*...

B) HORIZONTALNA DIVERZIFIKACIJA (AL-TANAWWU‘ AL-UFUQĪ)⁵¹

To je diverzifikacija unutar jednog konteksta u sklopu koje se u jednom kontekstu glagol vezuje za dva ili više različitih prijedloga. Ovaj fenomen ćemo ilustrirati na primjeru glagola سُبْحٰنَ الَّذِيْ اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصٰى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهٗ لِيُرٰىهُ مِنْ اٰيٰتِنَا /Al-Isrā', 1/ Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći *preveo Svoga roba iz Hrama*

⁴⁹ M. M. Dāwūd, op. cit., I, 8.

⁵⁰ Ibid., 8.

⁵¹ Ibid., 8.

časnog u Hram daleki, čiju smo okolinu blagosloveli kako bismo mu neka znamenja Naša pokazali.

Zaključci i smjernice koji nam se nameću nakon dosadašnjih posmatranja prijedloga i njihove veze sa glagolima na korpusu Kur'ana Časnog mogu biti sljedeći:

- Veza između glagola i prijedloga koja ponekad rezultira i prijelaznost glagola od iznimne je važnost u kur'anskim komentarima i ima veliki utjecaj u izražavanju intencija kur'anskog izraza.
- Kada glagol u kur'anskom tekstu realizira prijelaznost pomoću različitih prijedloga, on kroz njih dobiva nova značenja koja se razlikuju po raznovrsnosti značenja prijedloga koji mu se pridružuju.
- Kada prijedlog sa svojim raznolikim značenjima dođe uz glagol, on može njegovo značenje preokrenuti do suprotnosti, tako da jedan glagol dobiva raznolika značenja zbog različitosti značenja prijedloga koji je postao nezaobilazan element operacije prijelaznosti glagola.
- Prijelaznost glagola koja se u kur'anskom tekstu i u određenom kontekstu realizira sa jednim određenim prijedlogom, postojana je i jaka do te mjere da njegovo mjesto ne može zauzeti nijedan drugi prijedlog. To je veoma važno u očuvanju kur'anskih intencija.
- Semantička sublimacija značenja dvaju glagola različitih s aspekta odrednica tranzitivnosti i sa sličnim značenjima, objašnjava se u svojoj biti kao raritetna vrsta metaforičkih formi i kao jedan od temelja arapske stilistike i jedinstvenih metoda bogaćenja leksičkog potencijala jezika, bez opasnosti da se naruše intencije kur'anskog teksta.

Relevantni klasični gramatičarski tekstovi ne nude odgovor na pitanje: koji glagol ide sa kojim prijedlogom, odnosno koji prijedlozi se vezuju za koja semantička polja glagola. Takve ideje nalazimo tek u nekim novijim lingvističkim ispitivanjima ovog predmeta, koja pokušavaju prijedloge i semantička polja glagola povezati kroz istraživanja koja idu u dva smjera: glagoli i njihovi prijedlozi, te prijedlozi i njihovi glagoli.⁵²

ZAKLJUČAK

Veliki broj glagola u tekstu Kur'ana dolazi u konstrukciji sa prijedlogom. Štaviše, teško je pronaći glagol u Kur'anu koji ne dolazi u konstrukciji s nekim prijedlogom. U tekstu Kur'ana javljaju se i glagolski obrasci sa dva a rjeđe i sa tri prijedloga. To uveliko potvrđuje važnost

⁵² Npr. Abū Aws Ibrāhīm Šamsān, *Al-Fi'l fī al-Qur'ān al-Karīm, ta'diyatuhū wa luzūmuhū*, Ġāmi'a al-Kuwayt, prvo izdanje, 1406/1986, PDF., bez numeracije.

prijedloga u sklopu kur'anskih ajeta. Njihova je uloga veoma važna u odražavanju višeznačnosti Kur'ana. Čvrstina povezanosti između glagola i pratećeg prijedloga nekad je jača a nekad slabija. Konstrukcija glagola sa prijedlogom predstavlja jedinstvenu semantičku cjelinu bez koje glagol ne bi mogao prenijeti željeno značenje, a novo značenje je rezultat vezivanja glagola i prijedloga, kao i njihovoga uzajamnog semantičkog utjecaja.

Analiziranjem veze glagola i prijedloga kroz Kur'an, uočava se da brojne konstrukcije služe determiniranju značenja glagola (*tawğīh al-dalāla*) bez promjene u samoj radnji i u leksičkom značenju glagola. Prijedlog u takvim situacijama vrši kontekstualnu funkciju koja se svodi na determiniranje značenja glagola. Mnoštvo determinirajućih konstrukcija u Kur'anu pokazuje da je kontekstualna veza otvorena i da može prihvatiti brojna značenja, uvjeravajući u bogatstvo jezika i njegovu sposobnost da različita značenja producira kroz različite konstrukcije. Za razliku od ovih konstrukcija koje su u kur'anskom tekstu brojnije, konstrukcije glagola i prijedloga u kojima je glagol doživio semantičku tranziciju (*intilāq al-dalāla*), manje su zastupljene.

PREPOSITIONS AS UNCOVERERS OF NEW SEMANTIC POTENTIALS IN ARABIC

Summary

Prepositions in Arabic belong to the group of meaning particles or the words which, at least according to traditional Arabic grammarian schools, do not have their own lexical potential but are expressed in a given linguistic context. Out of 23 particle groups, prepositions represent the most active group and as such belong to the most active particles, i.e. particles with reaction which influence the word they precede. Such a position of an preposition in front of a name is reflected with genitive form of the name which can be manifested explicitly and implicitly, or can be presupposed based on its position in a sentence.

Although according to the opinion of a significant number of language experts prepositions are not denied certain lexical potential in contextualized situations, still their meaning is completed only after they establish link with names and verbs. They allow for multiple possibilities of shades of meaning in the semantics of verbs they accompany, but also leave a possibility

of semantic transition of those same verbs. The role of prepositions in Qur'anic poetics is astonishing.

General observations related to lexical meanings of prepositions in Arabic are as follows: Arabic prepositions have multiple meanings; different prepositions share common meaning which allows for them to be mutually changeable in a certain context; every preposition is recognizable for its one (primary) meaning, but can have numerous other secondary meanings; the meaning of verb accompanied by preposition in Arabic is mostly compatible with the meaning of preposition; change in the meaning of the basic verb results in preposition change or the change of its basic meaning. There are eight most frequent original prepositions which establish a strong link to verbs and which occur in the Qur'an and these were the prepositions which we focused on: حتىّ and ل, ب, في, على, عن, إلى, من.

Although morphological, syntactical and lexical marks of prepositions found in numerous grammars that were the subject of our research indicate that prepositions are secondary or second class parts of a sentence, their essential role seems to be opposing this since prepositions represent a living part of the language and they actively influence the language potential and its richness. The fact that prepositions have a significant part in production of new meanings confirms the fact that prepositions are not fully devoid of their semantic potential.

Key words: prepositions, verbs, link, Arabic language, meaning.